

SIKNÄS KAPELL

Landbobygn 27:7; Venjans församling; Mora kommun; Dalarnas län

BESKRIVNING OCH HISTORIK

Kapellet är beläget på en udde vid Vanån och ligger intill landsvägen mellan Mora och Vansbro. Bygden kring Sikkäs kom efter 1607 att utgöra Venjans sockens sydligaste del, det stora avståndet till moderkyrkan i Venjan var dock besvärande. År 1805 uppförde därför Kättbo byamän ett bönhus som blev en tillfällig lösning för bygdens kyrkoliv. Bönhuset i Kättbo blev sedermera kapell.

Med den kraftiga befolkningstillväxten som skedde i början av 1900-talet, vilken främjades av Mora-Vänerns järnvägs anläggning 1891, blev behovet av en egen kyrka ännu påtagligare. Till bygdens utveckling bidrog också den traditionella båt- och laggkärlstillverkningen samt Johannisholms glasbruk.

År 1911 anlades en kyrkogård på nuvarande kapelludden och 1918 kunde bygden glädja sig över inrättandet av en komministertjänst som placerades i Gävunda. Kort därefter väcktes frågan om ett kyrkobygge i södra Venjan. Året därpå påbörjades grunden till ett kapell, men bristen på cement i krigets spår medförde att denna inte kunde slutföras förrän 1921. Prästgården som uppfördes i Gävunda stod däremot färdig 1924. Året därpå uppfördes en klockstapel intill kapellgrunden. Genom färdigställandet 1928 av bron över Vanån förenades bygderna kring Landbobygn och Finngruvan och kapellprojektet fick ny aktualitet. Medel anslogs och 1929 föreslog Byggnadsstyrelsen ett träkapell med moderkyrkan i Venjan som förebild, som den tedde sig på 1790-talet. Förslaget tilltalade dock inte församlingen som istället beställde ett förslag på tegelbyggnad från arkitekt Edward Dahlbäck. Förslaget omarbetades dock något av Erik Lundberg, arkitekt vid Byggnadsstyrelsen. Dahlbäck gick bort 1936 varefter Viking Göransson då länsarkitekt reviderade ritningarna.

Kapellet stod slutligen färdigt 1939 och byggnaden består av ett långhus med lägre och smalare kor i öster, vapenhus i väster samt sakristia mot långhusets södra sida. Den är uppförd av tegel, vitslammat, på gjuten betonggrund. Den höga sockeln är klädd med kullersten. Med undantag för altarkorset är inredningen samtida med byggnadens uppförande.

I stort har kapellet såväl ut- som invändigt förblivit oförändrat sedan uppförandeperioden. Klockstapeln däremot fick på 1980-talet nuvarande stående panel, som ersättning för liggande.

Till sin stil associeras kapellet med de medeltida kyrkobyggnaderna, med putsade fasader och högt resta tak. Förebilderna framträder också tydligt i vapenhusets, sakristians och korets form och placering.

Kyrkomiljön

Kapellbyggnaden är naturskönt belägen på en udde vid Gävundsjöns västra strand, en sjö som ingår i Vanåns vattensystem. På sin färd mot Dalälven flyter Vanån genom Venjans församling, förbi dess båda kyrkor.

Byggnaden omges närmast av grönytor, i väster ligger kyrkogården som avgränsas på västra sidan av landsvägen mellan Mora och Vansbro. Öster om kapellet sluter tomten mot vattnet. I nordost förenar en bro över sjön kapellet och bygden kring Landbobygd med Gävundaby och Finngruvans bygd i öster; bron invigdes 1928. Norr om kapellet ligger byggnader tillhörande skola och servicehus.

Övrigt

Övriga byggnader

En komministertjänst för södra delen av Venjans socken inrättades 1918, den placerades dock i Gävunda på andra sidan sjön. Eftersom uppförandet av kapellet avstannat koncentrerades resurserna på uppförandet av en prästgård, vilken stod färdig 1924.

Kyrkoanläggningen

Kyrkogården

Invånarna i Söromsjön hade länge, med hänsyn till avståndet till Venjan, framfört önskemål om en egen begravningsplats. År 1909 kunde en tomt inköpas för ändamålet och tre år senare, 1911, anlades kyrkogården i Söromsjön.

I anslutning till kyrkogården anlades redan 1919 grunden till kapellet

Kyrkogården är anlagd väster om kyrkan och avgränsas av riksvägen på sin västra sida där infarten ligger. Öster om kyrkan, på slutningen mot sjön, har på senare tid anlagts en minneslund.

Kyrkogården är fyrkantig och omges av granhäckar, ursprungligen omgärdades den av spjälstaket. Gravkvarteren har gravvårdar i rad, de indelas av sandstensbelagda och asfalterade

gångar samt av låga häckar. Udden är bevuxen med björkar och tallar som även omgärdar kyrkogården.

I samband med anläggningen av kyrkogården uppfördes ett enkelt bårhus av trä. Det stod på nuvarande bårhusets plats men flyttades 1981 norr om kyrkogården i samband med uppförande av nuvarande byggnad.

Sydväst om kyrkogården, intill riksvägen, står ett bårhus med kvadratisk plan. Det är uppfört av lättbetongsten, spritputsat med släta omfattningar och vitavfärgat. Det bär ett pyramidformat och svartmålat plåttak. Byggnaden som är uppförd 1981, efter ritningar av arkitekt Mats Stenqvist, innehåller även redskapsbod och personalutrymmen.

Klockstapeln

Klockstapeln är placerad söder om kapellet, i höjd med vapenhuset. Den tillkom 1925, ritades av Anders Ehnström i Landbobyn och är uppförd i stolpkonstruktion med utgående stöttor mot norr och söder. Den vilar på betonggrund och är avsmalnande uppåt till sin form. Den har en plåtklädd avsats och en påbyggnad liknande en lanternin i övre delen, vilken har ett spetsigt och högt tälttak med böljande nedre del. Tak och avsats bär kopparplåt. Lanterninen har på varje sida små vitmålade fönster, i par. Numera är stapeln fodrad med stående rödfärgad locklistpanel men den bar ursprungligen liggande panel. Den har rundbågiga ljudöppningar försedda med luckor, en i varje sida, samt en panelad dörr i väster.

Klockan som hänger i klockstapeln är samtida med denna och daterad 1925.

Kyrkan

Kapellet består av ett rektangulärt långhus med ett tillbyggt lägre och smalare kor i öster. Vapenhuset utgörs av en lägre och indragen tillbyggnad mot gaveln i väster. Sakristian är en låg kvadratisk tillbyggnad uppförd mot södra långväggen. Hela byggnaden är uppförd av tegel på en grund av betong.

Kapellet har sin huvudingång i väster, genom vapenhuset och sakristian har en yttre ingång i sin västra vägg. I hörnet mellan koret och långhusets östra gavel, mot söder, finns en trapphusutbyggnad som leder till det före detta pannrummet under sakristian.

Exteriör

Den höga sockeln är utförd av betong men har beklädnad av runda stenar på utsidan. Väggar-
na av tegel är slamputsade i vitt. Den tunna putsen lämnar murteglets struktur synlig.

På korets gavel, i öster, finns ett putsat kors i relief. I vapenhusets gavelröste ovanför västpor-
talen sitter en rektangulär tavla av sandsten med inskrift i guld: *"Denna kyrka byggdes anno
1939 när Gustaf V var konung i Sverige och Einar Billing Biskop i Västerås stift"*.

Långhus, vapenhus och kor har sadeltak med hög resning. Sakristian har ett lågt sadeltak,
valmat mot gaveln. Samtliga tak är täckta med skiffer och vindskivornas träbrädor är brunmå-
lade. I långhusets södra takfall finns två plåtklädda luckor, längs med takets brandstege.

Långhusets taknock bär i väster, i höjd med gaveln, ett kulkors av smide och i öster en låg
skorsten av plåt.

Långhuset har rundbågiga fönsteröppningar, tre på södra långsidan, fyra på norra. Dyliga
fönster finns även i korutbyggnaden, ett i norr och ett i söder. Vapenhuset har små nästa kva-
dratiska fönsteröppningar, en i norr och en i söder. Sakristian har smala rektangulära fönster,
ett i öster och ett i söder. Långhusets och vapenhusets västra gavlar har små vindfönster i axel
med taknocken. Sakristian har källarfönster i sin sockel. De större fönstren har rutig träspröjs-
ning och samtliga är brunmålade. Samtliga fönster ligger i liv med fasaderna, de har även
svartmålade fönsterbleck.

Kapellet har en rundbågig ingång i väster. Kyrkdörren är utvändigt klädd med stående ekpa-
nel och brunmålade. En trappa av grå granit med sidopostament leder upp till ingången. Sten-
trappan är i sin överdel försedd med ett mindre räcke av smide.

Sakristian har en ingång i väster med rakt överstycke. Den är försedd med en enkeldörr av
stående järnbeslagen ekpanel, till vilken en grå granittrappa med järnräcke leder. Källarin-
gången till pannrummet är placerad i hörnet mellan sakristian och vapenhuset. Den har ett
halvt tälttak med beklädnad av skiffer. Den höga dörren i öster har stående ekpanel med järn-
beslag.

Interiör

Kyrkorummet är slätputsat och avfärgat i vitt, liksom övriga rum i kyrkan. Det täcks av ett
tunnvalv med raka sidoanfanger. Taklisten längs med långsidorna skymmer en ljusramp som
ingår i kyrkorummets belysningsscenografi. En rundbågig valvöppning skiljer kyrkorummet
från koret, vilket har sidofönster och täcks av ett kryssvalv. Kalkmålningen som täcker hela
korväggen är utförd 1939 av dekorationsmålaren Erik Alm. Den skapar ett himmelskt per-
spektiv i förlängningen av kyrkorummet; med namnet "Jahve" inom en kringstrålad triangel,
symbol för treenigheten.

I kyrkorummets södra vägg, intill predikstolen, leder en enkel dörr till sakristian. Den är av
samma typ som dörrarna till vapenhuset, med speglar och brunmålade.

Kyrkorummets västra gavel har läktare som är delvis inbyggd i underdelen, genom en skärmvägg. Den har mot södra hörnet en enkel spegeldörr som leder till ett förråd. Dubbla pardörrar i mittgångens förlängning leder till vapenhuset. Under läktaren, mellan vapenhuset och kyrkorummet, bildar pardörrar ett vindfång. De har rakt överstycke och speglar av samma typ som vapenhusets ytterdörr och är målade i bruna kulörer, delvis med ådringar.

Vapenhusets port har i väster pardörrar som följer den rundbågiga öppningen. Baksidan av ytterdörren har spegelfält och är gråmålade. I öster, på var sida om ingången till kyrkorummet finns ytterligare två dörrar. Den ena leder till läktaren, den andra till ett förråd.

Kyrkorummet, koret och sakristian har gråmålade brädgolv; undantagna är bänkkvarteren som har förhöjda skurgolv. Koret är förhöjt med ett steg, korabsiden med ytterligare ett steg. Vapenhuset har platt tak av brädor och stengolv av kalkstensplattor. Samtliga större fönster i kapellet bär s.k. ”antikglas”; fönsternischerna har solbänkar av grå kalksten.

Inredning och inventarier

Inredningen är samtida med kapellet med undantag av altarkorset som blivit utbytt. Inredningen är homogen till sin form och färgsättning.

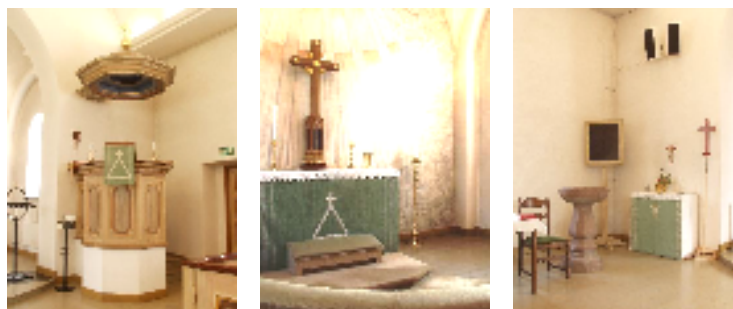
Hela altarcirkeln pryds av en kalkmålning som dominerar kyrkorummet. Altarbordet utgörs av ett enkelt träbord, beigemålat och anslutet till ett litet tröpodium. Altaret pryds av ett kors i nygotisk stil, som i motsats till den övriga inredningen är äldre än kyrkan. Det tillverkades 1872 för Balingsta nya kyrka. Då denna revs 1934 skänktes korset till det blivande kapellet i Sikenäs. Det ursprungliga altarkorset var ett enkelt träkors utfört 1939 av Eric Alm i Falun.

Altarringen harmoniserar form- och färgmässigt med predikstolen och bänkkvarteren. Den är avrundad i halvcirkel med profilerade kantlister som bildar en stor spegel och har överliggare och knäfall i ljusgrön linneklädsel.

Mot långhusets östra gavel, på norra sidan, står ett enklare altarbord av trä. En enkel rektangulär nummertavla med förgylld ram och ståndare av trä på fyra fötter är uppställd mot långhusets nordöstra gavel, intill sidoaltaret.

Dopfunten är utförd av röd kalksten efter en ritning från Libraria. Den har oktagonalt fot och skaft samt rund skål med polerad överkant. Den anskaffades 1945 men dopskålen av tenn är tillverkad 1839.

Predikstolen har samma karaktär som bänkkvarteren. Spegelarna och färgsättningen är identiska. Den har en oktagonalt korg med profilerat överstycke och är uppställd på en hög vitmålad murad sockel. Till predikstolen hör ett fristående ljudtak, med samma form, som kröns av ett förgyllt kors på klot.

Bänkinredningen består av två kvarter med 12 bänkar i varje. De slutna bänkkvarteren har rakt överstycke, dörrar, gavlar och skärmar har speglar med infällda fält. Bänkinredningen har en färgsättning i bruna och beige kulörer med delvis marmoreringar. Det ursprungliga antalet sittplatser var 168.

Kapellet har en säregen indirekt belysning längs med valvets som lyser upp sidorna; dolda ljusramper är uppsatta bakom anfangernas listverk. I samband med upprustningen 1961 tillfördes två stora ljuskronor om 16 pipor. De är tillverkade i Gränna. I övrigt finns ett större antal vägglampetter i mässing, vilka är samtida med byggnaden.

Läktaren är uppförd mot västra gavelväggen och bärs delvis av två svarvade pelare. Läktarbarriären har ett framskjutande mittparti med raka sidovingar. Den går i samma stil och i samma färgsättning som bänkkvarteren, predikstolen och altarringen. Barriärens speglar är dock större och enklare, med raka listverk. Läktaren nås genom en trappa i södra delen av skärmväggen, vars ingång är förlagd till vapenhuset.

Orgeln är samtida med kapellet och byggd 1939 av Vesterlunds Orgelbyggeri i Österlövsta.

Den saknar fasad men piporna har en dekorativ uppställning med ett luftverksskåp som upp-repar barriärens speglar samt metall- och träpipor med pyramiduppsättning.

Källor och litteratur

Ahlberg, H. 1996. *Dalarnas kyrkor i ord och bild*.

Berggren, Hugo. 1934. *Sveriges kyrkobyggnader. Västerås stift*.

Bergman, Mats. 1989. *Venjans, Solleröns och Våmhus kyrkor*. Sveriges kyrkor; Dalarna. Bd 211

Gundberg, Ingemar. 1939. *Siknäs nya kyrka*. I Julbok för Västerås stift

Prästgårdsinventering i Kopparbergs län, 1976. Dalarnas museum

Sjögren, Josef. 1952. *Orgelverken i Västerås stift*.

Övriga uppgifter:

Inventeringsdatum: 2005-09-15

Fältinventering: Jean-Paul Darphin

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning: Jean-Paul Darphin, efter samråd med referens-grupp utsedd av Västerås stift

Rapportsammanställning och foto: Jean-Paul Darphin

Färdigställd: 2005-12-15

KULTURHISTORISK KARAKTERISTIK OCH BEDÖMNING

Då Venjans socken bildades 1607 kom bygden kring Siknäs att utgöra dess sydligaste del. Det stora avståndet till moderkyrkan i Venjan var dock besvärande. År 1805 uppförde därför Kättbo byamän ett bönhus som blev en tillfällig lösning för bygdens kyrkoliv. Med den kraftiga befolkningstillväxten som skedde i början av 1900-talet blev behovet av en egen kyrka ännu påtagligare. Kapellet tillkomsthistoria blev dock en långvarig process. Äldst är kyrkogården som anlades 1911 på nuvarande kapelludden. År 1918 kunde bygden glädja sig över inrättandet av en komministertjänst som placerades i Gävunda och samtidigt väcktes frågan om ett kyrkobygge i södra Venjan. Året därpå påbörjades grunden till ett kapell vid begravningsplatsen, den kunde dock inte slutföras förrän 1921. Prästgården som uppfördes i Gävunda stod däremot färdig 1924. Året därpå uppfördes en klockstapel intill kapellgrunden. Genom färdigställandet 1928 av bron över Vanån förenades bygderna kring Landboby och Finngruvan och kapellprojektet fick ny aktualitet.

Byggnadsstyrelsen föreslog ett träkapell, med Venjans 1790-talets kyrka som förebild. Förslaget tilltalade dock inte församlingen som istället föredrog ett förslag på tegelbyggnad av arkitekt Edward Dahlbäck. Förslaget omarbetades dock något av Erik Lundberg, arkitekt vid Byggnadsstyrelsen. Då Dahlbäck gick bort 1936 reviderade ritningarna av länsarkitekt Viking. Kapellet är därför resultatet av tre arkitekters arbeten.

Slutligen påbörjades uppförandet 1938 och kapellet stod färdigt under följande år. Byggnaden består av ett långhus med lägre och smalare kor i öster, vapenhus i väster samt sakristia mot långhusets södra sida. Den är uppförd av tegel, vitslammat, på gjuten betonggrund. Den höga sockeln är klädd med kullersten.

Stilinspirationen för kapellet har hämtats från medeltida kyrkobyggnader, såväl beträffande interiör, exteriör och inredning. Kapellet har förblivit såväl ut- som invändigt tämligen orört sedan invigningen 1939. Större delen av ursprungliga inventarier och inredningar är bevarade. Kapellet utgör ett intressant och väl bevarat exempel på mindre kyrkobyggnader som formgavs och uppfördes under 1930-talet.

Att särskilt tänka på i förvaltning och användning av kyrkan och kyrkomiljön

- **Den enkla men homogena och med byggnaden samtida inredningen**
- **Den tidstypiska väggmålningen i koret**
- **Utvändigt och invändigt bör ursprungligt material, utförande och färgsättning beaktas då byggnaden är så gott som orörd sedan invigningen 1939**
- **Klockstapelns betydelse för helheten; dess ursprungliga utförande och material**

Händelser: Kronologisk förteckning

År	H-Typ	Händelse	Källa
1909	Kyrkogård	Tomt inköps för anläggning av kyrkogård, nuvarande udde i Siknäs	Bergman, 1989
1911	Kyrkogård	Kyrkogården anläggs på inköpt tomt, på nuvarande udden i Siknäs	Ahlberg, 1996
1919-1921	Grundläggning-Kapell	Grunden till ett kapell utförs. Brist på cement medförde att grundläggningen inte kunde slutföras förrän 1921	Ahlberg, 1996
1924	Uppförande-Prästgård	En prästgård uppförs i Gävunda; komministertjänsten inrättades 1918	Ahlberg, 1996
1925	Uppförande-Klockstapel	Klockstapeln uppförs intill kapellgrunden, efter ritningar av A. Ehnström, Landbobygn	Ahlberg, 1996
1938-1939	Uppförande-Kapellet	Ark. E. Dahlbäck, E. Lundberg, V. Göransson. Byggm. A. Karlsson. Efter Dahlbäcks reviderade ritningar uppförs en kapellbyggnad av tegel.	Ahlberg, 1996 Bergman, 1989
1961	Underhåll-Exteriör-Interiör	Underhållsåtgärderna förändrar dock ej kapellets karaktär. Bl.a. konservering av kormålningen	Ahlberg, 1996 Bergman, 1989
1981	Kyrkogård	Ett nytt bårhus uppförs sydväst om kyrkogården, gamla bårhuset flyttas norr om kyrkogården och återanvänds som redskapsbod	Bergman, 1989
1987	Upprustning-Klockstapel	Klockstapelns ursprungliga liggande panel ersätts med nuvarande stående locklistpanel	Bergman, 1989

Situationsplan

